

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lipca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Świecki (przewodniczący)
SSN Małgorzata Gierszon (sprawozdawca)
SSN Andrzej Siuchniński

Protokolant Agnieszka Niewiadomska

przy udziale prokuratora Oddziałowego Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci
Narodowej w Warszawie Andrzeja Golca,
w sprawie **D. B.**

osoby lustrowanej w przedmiocie stwierdzenia
zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie
w dniu 13 lipca 2023 r.,
kasacji wniesionej przez Prokuratora Generalnego na niekorzyść
od orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 8 lutego 2021 r., sygn. akt II AKa 177/19,
utrzymującego w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego w Gdańsku
z dnia 22 stycznia 2019 r., sygn. akt IV K 171/18,

**uchyla zaskarżone orzeczenie i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania w
postępowaniu odwoławczym.**

UZASADNIENIE

Orzeczeniem z dnia 22 stycznia 2019 r., sygn. akt IV K 171/18, Sąd Okręgowy w Gdańsku na podstawie art. 21a ust. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów stwierdził, że oświadczenie lustracyjne, które złożyła D. B., było prawdziwe.

Apelację od tego orzeczenia na niekorzyść lustrowanej wniosł prokurator Instytutu Pamięci Narodowej Oddziałowego Biura Lustracyjnego w Gdańsku zarzucając:

1. rażącą obrazę przepisów prawa materialnego, to jest art. 2 ust. 1 pkt 5 w zw. z art. 2 ust. 3 ustawy z 18 października 2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. 2006 nr 218, poz. 1592) poprzez jego niezastosowanie i wyrażenie przez Sąd Okręgowy w Gdańsku błędnego poglądu prawnego polegającego na stwierdzeniu, że osoba pełniąca funkcję w Wydziale Łączności WUSW nie pełniła służby w strukturach S. B. pomimo, że prawidłowa wykładnia wymienionych wyżej art. ustawy lustracyjnej prowadzi do wniosku przeciwnego;

2. obrazę przepisów postępowania, która miała wpływ na treść orzeczenia, a to art. 7, 410 i 424 § 1 pkt 1 k.p.k., w następstwie błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia i mającego wpływ na jego treść, polegającego na:

- wewnątrznie sprzecznych ustaleniach dokonanych przez Sąd z naruszeniem zasad prawidłowego rozumowania, a wyrażających przekonanie, że osoba pełniąca służbę w Wydziale Łączności WUSW nie pełniła służby w strukturach S. B., przy jednoczesnym stwierdzeniu, że ustalenie wskazanej okoliczności uzależnione jest od "indywidualnej ścieżki zawodowej i świadomości" tej osoby;

- uznaniu, że zebrany materiał dowodowy nie daje podstaw do twierdzenia, że służba lustrowanej w Wydziale Łączności WUSW w E. była służbą w organie bezpieczeństwa państwa wymienionym w art. 2 ust. 1 pkt 5 z dnia ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. 2006,

nr 218, poz. 1592) zwanej dalej ustawą lustracyjną przy pominięciu i błędnej interpretacji wskazań wiedzy historyczno-prawniczej z zakresu kształtowania się organów bezpieczeństwa państwa PRL podległych M. S. W., która w zakresie powstania, struktury, zadań i następujących w dalszym czasie przekształceń jednostek organizacyjnych SB - w tym również skatalogowanych w ramach art. 2 ust. 1 ustawy lustracyjnej, regulowane były w okresie istnienia PRL przez akty prawne niższego rzędu w tym Statut Organizacyjny M. S. W., stanowiący załącznik do Uchwały nr 144/83 Rady Ministrów z dnia 21.10.1983 r., wg. którego w skład M. S. W. wchodziły Służby, w tym S. B. (ust.1 pkt 1) i jednostki organizacyjne, w tym Zarząd Łączności (ust. 2 pkt 35), Zarządzenia nr 098/83 M. S. W. z dnia 30 grudnia 1983 r. w sprawie zakresu działania członków Kierownictwa M. S. W. - w powiązaniu z ust. 3 art. 2 w/w ustawy, winna prowadzić do odmiennych wniosków;

- błędnym uznaniu, że o fakcie służby w organach bezpieczeństwa PRL decyduje zakres obowiązków jakie powierzono funkcjonariuszom w ramach służby w poszczególnych Wydziałach WUSW, mianowanie i poszczególnie pełnione stanowiska podczas, gdy ustawa z dnia 18 października 2006 r. odnosząc się do pracy, czy służby w organach bezpieczeństwa państwa, nie dokonuje zróżnicowania tej pracy, czy służby ze względu na wykonywane zadania, zakres obowiązków, charakter działań, a jedynym wyznacznikiem tego czy dana osoba służyła, pracowała w organach bezpieczeństwa, jest ustalenie, czy dana jednostka znajduje się w katalogu zawartym w art. 2 ustawy lustracyjnej;

- błędnym uznaniu, że D. B. nie miała świadomości, że służba w Wydziale Łączności WUSW w E. w latach 1984-1990 zakwalifikowana została jako służba w organach bezpieczeństwa państwa, w sytuacji gdy treść złożonych przez nią wyjaśnień i załączonych do akt pism wskazuje, że miała tego świadomość, ale z takim stanem prawnym się nie zgadza,

a nadto

- dokonaniu odmiennej oceny prawnej od zawartej w treści uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 14 października 2015 r., III UZP 8/15 i uznaniu, że sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu, a wiąza go jedynie prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny, podczas gdy do

ustrojowych zadań Sądu Najwyższego, jako organu władzy sądowniczej, należy sprawowanie wymiaru sprawiedliwości poprzez m.in. zapewnienie jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i wojskowych przez podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku - po rozpoznaniu apelacji prokuratora w dniu 3 lutego 2021 r. - orzeczeniem z dnia 8 lutego 2021 r., sygn. akt II AKa 177/19, utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Kasację od tego orzeczenia na podstawie art. 21b ust. 6 pkt 1 ustawy lustracyjnej w zw. z art. 521 § 1 k.p.k. wniósł Prokurator Generalny. Zaskarżył je w całości na niekorzyść lustrowanej i zarzucił:

rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisu prawa materialnego, to jest art. 2 ust. 2 pkt 5 i art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej, polegające na tym, iż Sąd Apelacyjny w Gdańsku orzekając o utrzymaniu w mocy orzeczenia Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 22 stycznia 2019 r. o sygnaturze IV K 171/18, stwierdzającego, że lustrowana D. B. złożyła zgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, nie zastosował wymienionych przepisów w następstwie przyjęcia błędnego poglądu prawnego uznając, że osoba będąca w okresie od dnia 1 stycznia 1984 r. do dnia 31 lipca 1990 r. funkcjonariuszem Wydziału Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w E. nie pełniła służby w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu wyżej przywołanych przepisów ustawy lustracyjnej, co nastąpiło w wyniku przeprowadzenia ich nieprawidłowej wykładni, opartej na niewłaściwej identyfikacji cech decydujących o uznaniu tej jednostki za organ bezpieczeństwa państwa wyrażającej się w stwierdzeniu, że Wydziały Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych nie zostały rozwiązane z chwilą utworzenia Urzędu Ochrony Państwa, podczas gdy prawidłowa wykładnia i kwalifikacja prawna, przyjęta w uchwałach składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 r. o sygnaturze III UZP 8/15 oraz z dnia 26 maja 2021 r. o sygnaturze I KZP 12/20, jednoznacznie wskazuje, że jednostka w której pełniła służbę lustrowana podlegała likwidacji na podstawie art. 129 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. Nr 30, poz. 180 z późn. zm., zwana dalej ustawą o UOP) i osoba pełniąca w niej służbę, pełniła ją w organie bezpieczeństwa państwa zgodnie z jego definicją zawartą w wyżej

wymienionych przepisach ustawy lustracyjnej i wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w drugiej instancji Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku.

W odpowiedzi na kasację obrońca lustrowanej wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest zasadna. Wprawdzie jej zarzut nie został zredagowany w sposób w pełni poprawny pod względem wymogów formalnych (Sąd Apelacyjny nie stosował wskazanego w nim przepisu prawa materialnego, ale w związku z apelacją prokuratora kontrolował poprawność jego wykładni dokonanej przez Sąd *meriti*), niemniej jednak nie ulega wątpliwości merytoryczna zasadność wyrażonego w tym zarzucie przekonania o tym, że nadmieniony w nim przepis został błędnie – w toku kontroli instancyjnej – zinterpretowany także i przez Sąd Apelacyjny.

Nie ulega wątpliwości, że kwestia stanowiąca istotę tego zarzutu kasacji była przedmiotem odmiennych (i to w zasadniczy sposób) wykładni dokonywanych tak przez sądy powszechne, jak i Sąd Najwyższy. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego podejmując próbę rozstrzygnięcia zaistniałych w orzecznictwie rozbieżności, w dniu 20 maja 2015 r. w sprawie BSA III-4110-3/15, wniósł o rozpoznanie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego zagadnienia prawnego, czy służba funkcjonariuszy M. O. pełniona w latach 1984-1990 w Zarządzie Łączności M. S. W. i Wydziałach Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych była służbą w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 pkt 5 ustawy lustracyjnej.

Rozstrzygając to zagadnienie Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów z dnia 14 października 2015 r., III UZP 8/15 KZP, stwierdził, że: "Osoba, która pełniła w latach 1984-1990 służbę w Zarządzie Łączności M. S. W. i Wydziałach Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych, jest osobą, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 15b ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Bura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst : Dz.U. z 2013 r., poz. 667 ze zm.) w

związku z art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej”. Uzasadniając to stanowisko Sąd Najwyższy stwierdził, że przepis art. 15 b wskazanej ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym nie definiuje pojęcia organów bezpieczeństwa państwa, odsyłając w tym zakresie do art. 2 ustawy lustracyjnej. Natomiast wykładnia art. 2 ust. 1 pkt 5 oraz ust. 3 ustawy lustracyjnej prowadzi do wniosku, że jednostkami S. B. są te instytucje centralna S. B. M. S. W. oraz podległe im jednostki terenowe, które z mocy prawa podlegały rozwiązaniu w chwili zorganizowania Urzędu Ochrony Państwa. Rozwiązanie Służby Bezpieczeństwa nastąpiło z mocy art. 129 ust. 1 ustawy o UOP. Wprawdzie przepis ten nie przesądził, czy Zarząd Łączności MSW i jego terenowe odpowiedniki były organami S. B., to kwestię tę określiło zarządzenie 043/90, wydane w celu wykonania postanowień wspomnianego art. 129 ustawy o UOP. Sąd Najwyższy wskazał, że poprawna wykładnia przepisu § 6 tego zarządzenia prowadzi do wniosku, że Zarząd Łączności oraz podległe mu ogniwa terenowe znajdowały się w chwili utworzenia Urzędu Ochrony Państwa w strukturach Służby Bezpieczeństwa i przez to podlegały rozwiązaniu z mocy samego prawa.

Ta uchwała siedmiu sędziów w sprawie o sygn. III UZP 8/15 nie przecięła sporów interpretacyjnych w zakresie określenia tego, czy Zarząd Łączności wraz z podległymi mu Wydziałami Łączności w Wojewódzkich Urzędach Spraw Wewnętrznych są organami bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej. Nadal obok orzeczeń, które akceptowały wspomnianą uchwałę, pojawiały się takie, które uznając, że zarządzenie 043/90 zostało wydane jedynie w celu wykonania art. 129 ustawy o UOP, która to ustawa również nie przesądziła o przyporządkowaniu Wydziałów Łączności do Służby Bezpieczeństwa, jej nie aprobowali uznając, iż nadmienione organy - w rozumieniu przywołanych przepisów ustawy lustracyjnej - nie są organami bezpieczeństwa państwa.

Te występujące nadal w orzecznictwie sądów powszechnych rozbieżności skutkowały wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich do Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego wyrażonego w pytaniu: „czy osoba, która była funkcjonariuszem Wydziału Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w latach 1984 - 1990 i która na podstawie art. 149 ust. 1 ustawy z dnia

6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U.nr 30, poz. 179, zwana dalej ustawą o Policji) z chwilą rozwiązania M. O. stała się policjantem, jest osobą, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 w zw. z art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej". W dniu 26 maja 2021 r. Sąd Najwyższy rozstrzygnął to zagadnienie prawne. W składzie siedmiu sędziów podjął uchwałę w sprawie I KZP 12/20 uznając, że osoba wskazana przez Rzecznika Praw Obywatelskich jest tą, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej. Tym samym Sąd Najwyższy podzielił w pełni stanowisko wyrażone w przywołanej powyżej uchwale III UZP 8/15 i przytoczoną w niej argumentację. Wskazał, że istota definicji organu bezpieczeństwa państwa określona w art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej sprowadza się do wykazania podległości organizacyjnej danych jednostek w pionie struktury Służby Bezpieczeństwa. Sąd Najwyższy uznał, że: "Kryterium pomocniczym jest fakt likwidacji tych jednostek na mocy art. 129 ust. 1 ustawy o Urzędzie Ochrony Państwa, który przesądził o rozwiązaniu Służby Bezpieczeństwa z mocy ustawy. Akty organizacyjne wykonujące tę normę ustawową pozwalają na wnioskowanie, że jednostki likwidowane na ich podstawie traktowane były jako elementy struktury organizacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Dotyczy to w szczególności Wydziałów Łączności Urzędów Spraw Wewnętrznych, które objęte zostały wskazanym w uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 r., III UZP 8/15 zarządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych nr 043/90 z dnia 10 maja 1990 r. Niezależnie od tego zarządzenia dokumenty historyczne wskazują na podporządkowanie tych jednostek zastępcom szefów Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych ds. S. B. (...). Brak jest argumentów, by w perspektywie celów postępowania lustracyjnego kierować się inną definicją pojęcia organów bezpieczeństwa publicznego, w szczególności zaś by miało o tym przesądzać formalne zakwalifikowanie etatu zajmowanego przez daną osobę. Składane bowiem oświadczenie lustracyjne nie dotyczy tego, czy formalnie było się funkcjonariuszem M. O. czy S. B., ale w jakiej jednostce organizacyjnej pełniło się służbę, bez względu na posiadaną legitymację".

Nadto Sąd Najwyższy zauważył, że odwoływanie się w toku wykładni do przywołanego wyżej zarządzenia miało na celu określenie statusu jednostek

organizacyjnych, a kwestia ta jest przedmiotem uregulowania aktów wewnętrznych i nie musi być materia ustawową. Przekształcenia organizacyjne na podstawie art. 131 ust. 1 ustawy o UOP musiały dokonać się na mocy wewnętrznych aktów organizacyjnych i dlatego zarządzenie 043/90 "(...) pozwala ustalić, które jednostki organizacyjne działające w ówczesnym resorcie M. S. W. uznano za objęte działaniem normy nakazującej rozwiązanie S. B., a więc wchodzące w zakres tego pojęcia". Elementem tych przekształceń jest określenie statusu osób pełniących służbę w kończącym działalność podmiocie, lecz dotyczące tego regulacje, także o charakterze ustawowym, nie mogą być traktowane jako jedynie dotyczące "rozwiązywania" danego podmiotu. Dlatego też "(...) fakt nabycia z mocy prawa przez byłych funkcjonariuszy M. O. statusu policjantów w rozumieniu ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji nie oznacza, iż w sposób konieczny jednostki, w których wcześniej pełnili służbę, w szczególności Wydziały Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych, nie stanowiły organów bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 oraz ust. 3 ustawy lustracyjnej".

Wskazaną motywację obu przywołanych uchwał 7 sędziów Sądu Najwyższego, należy w pełni zaaprobować i Sąd Najwyższy czyni to w składzie wydającym niniejsze rozstrzygnięcie. Świadczy ona o bezzasadności wyrażonego w zaskarżonym kasacją orzeczeniu stanowisku Sądów obu instancji, które doprowadziło do uznania, iż lustrwana D. B. złożyła zgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne. Mając to na względzie Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone orzeczenie i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania.

Przeprowadzając ponownie kontrolę odwoławczą Sąd Apelacyjny rozważył zarzuty podniesione w apelacji prokuratora, mając przy tym na względzie również te wyrażone powyżej zapatrywania prawne Sądu Najwyższego. Równocześnie w tym miejscu należy także przywołać pogląd wyrażony w pkt 2 nadmienionej uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego wydanej w sprawie I KZP 12/20, że ewentualny "błąd osoby lustrwanej, co do charakteru służby pełnionej w Wydziale Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych, może zostać uznany za usprawiedliwiony i wykluczyć odpowiedzialność za złożenie nieprawdziwego oświadczenia lustracyjnego".

Skutkiem procesowym ustalenia, że „osoba działająca w usprawiedliwionym

błędnie złożyła subiektywnie prawdziwe, ale obiektywnie nieprawdziwe oświadczenie lustracyjne, powinna być odmowa wszczęcia albo umorzenie już wszczętego postępowania lustracyjnego" (zob. postanowienie składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2006 r., I KZP 20/06).

Zastosowanie tego poglądu *in concreto* pozwalającego postąpić w tak określony sposób będzie jednak zależeć od poczynionych przez Sąd Apelacyjny - w tym zakresie - ustaleń.

Z tych to względów orzeczono jak wyżej.

[J.J.]

[ał]